

ՀԱՅ-ԱՌԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀՈՎԻԻ
ՎԵՐ ԱՐՔԻՆ ՇՄԱՌՈՆԵԱՆՆ ԶԱՌԸ
ՄԱՅՐ ԵՆԵՂՆԻՈՅ ՄԷՋ

Այնպիսի արարատ չնչասպառ կ'հետեւի
ամիսներէ ի վեր քաղաքական հոլայ դէպ-
քերու: Ինչպիսիքներ կրնան լուսն ըլլալ,
բայց անոնք արձագանգը կ'որոտայ տա-
կաւին Պայքանեան լեռներուն շուրջը:
Գարտէսներ կ'զծուին, բանակներ կ'քայ-
քային, պետութիւններ կ'ստեղծուին,
ազգերու և կայսրութիւններու ճգնա-
ժամն է անեղ և երկարաձիգ:

Այս քիչ այս մեծաշղթոյ դէպքերը
իրարու կ'աջադրեն փոթորկալից՝ հա-
մետ ազգ մը համեստօրէն կ'ստնէ իր
գիրքերու գիւտին հազար հինգ հարիւր մե-
տան և տպագրութեան շոր հարիւր մե-
տանը: Հրեաներու այնքան աղմուկէն
հետոյ քիչեր պիտի լսեն Հայ կոչնակի
ձայնը, որ այս առաւօտ կ'սկսի թրթռալ
Հնդկաստանի հեռաւոր անկիւններէն, կը
հնչէ յաղթական պիտակ Մասեաց ստո-
րոսը, կ'արձագանգէ արմատուշ Հայաս-
տանի ձորերուն մէջ և կատարներուն
վրայ, կ'արձարանայ Պոլսոյ խառնիճաղանձ
քաղաքի ներքին ժողովներ և կ'առա-
ւանի Հունգարիոյ դաշտերուն և Անգ-
լիոյ բազմազարդ քաղաքներուն վերէն,
կ'անցնի նոր Այնթափն և Գալիֆօրիոյ
ձորաբերդն և եղբայրներու վրայ, պիտի
խառնուի վերջապէս աղօթքի և փառա-
բանութեան մեղեդիներուն:

Թող այնպիսի գրադի տակաւին, եթէ
կ'ուզէ լրանակներու և դիւանազէտներու
աղմուկից գործերովը: Ինչ կ'արժեն այս
ամէնը մեր Սուրբերուն՝ Սահակի և Մես-
րոպի՝ յիշատակին քով: Անոնք աղօթ-
քով և արցունքով որոնցին փնտռել աշ-
գին փրկութիւնը հողիներուն փրկութեան
մէջ և տասնէ հինգ դիպուածալից դարեր
կ'արձանէ իրարու վրայ իրենց վկայու-
թիւնը թէ ուղիղ էր անոնց այդ որո-
նումը: Թող տունէ Հայն իր ազգային
տունը ինչ փոթի եթէ այնպիսի անտես
առնէ զայն, կ'րաւէ որ մաքի և հոգիի
յաղթանակներու յիշատակն է որ կ'փառ-
աբանուի և ոչ թէ պատերազմի և
նարիճիներու յիշատակը: Կեր ուրախու-
թեան օրն ոչ յոյս համար կրնայ սուգի
օր սեպուիլ: Արեան իճերու մէջ ջախ-
ջախուած դիակներու վրայ չէ որ փրճա-
նցին մեր սուր զէնքանոններն իրենց
ազգին կենքի և փառքի ճանապարհը,
թագաւորութեանց աւերակներուն վրայ
չէ որ կ'կանգնի Հայութեան տաճարը,
մեր բարձրները չի փրճանջի որ ուրիշներու
ստորնացումը, մեր կենքի պայմանը չէ
մեր թշնամեաց մահացումը: Մեր ազգա-
յին տուն համայն մարդկութեան տունը
պիտի ըլլար եթէ մարդկութիւնը գիտ-
նար:

Այս, ասոր մէջ է անա ճշմարիտ
մեծութիւնը Սահակի և Մեսրոպի: Այն-
պիսի ժամանակ մը, անակի օրերու մէջ,
անք հայրենեաց սրբազան հոգն անեղ
թշնամեաց ոտից կոխան կ'ըլլար, երբ
Հայոց պաշտպան բանակներն անհամեմատ
ազգաբարձր մէջ ուժասպառ կ'իյնային և
կ'մարտ թագաւորութեան աստղը, անոնք,
որոնց յիշատակը հարաբերութեամբ կ'առ-
նենք այսօր, տարին իրենց փառաւոր և
մնայուն յաղթանակը: Զինքերու պար-
տութիւնն անոյս և անօգնական չձգեց
զանոնք: Անոնք մաքի և հոգիի մեծու-
թեան փափաքեցան և մաքի և հոգիի
կենքը կտակեցին զայլք սերունդներու
ուն: Հայացուցին գիրքերու գիրքն և
յուսերժացուցուցին զայն Հայուն համար:
Գրիտառի Ս. Անտարանը տուին Հայուն
ձեռքն և ըսին «Կառչէ ասոր և պիտի
սպիրիտ»: Եւ դարերու, Յազկերտներու,
Ճինկիզներու, Համիտներու դարերը կ'ան-
հետին որոտալից և խաւարամած, մինչ
Հայութիւնը կ'ստնէ մաքի և հոգիի հա-
զարհինգ հարիւր մասնա Յորդանը: Ըմ-
բռնեց օրուան տօնին թանկագին մե-
նակութիւնը: Դարձնեց նորէն մեր ու-
շաբրութիւնը մաքի և հոգիի կենքիս: այս
Սուր աւանդը սուրով պիտի ինչայ: այս
օրուն յաղթականը կրնայ վաղը պար-
տութեան մատուիլ, հայրենոյները՝ հա-
լածանքի մէջ կ'կորսուին, ամէնէն խո-
րհուրդ քաղաքագէտն իրմէն խորաման-
կին պիտի հանդիպի ուշ կամ կանուխ:
Այն զորովարները, այն զիւնազէտները
որոնք այսօր իրենց ստուերով այնպիսի
կ'իմակեն, հազար հինգ հարիւր տարի
վերջն ո՞վ պիտի յիշէ զանոնք, բայց հա-
զար հինգ հարիւր տարի վերջն եթէ մնա-
ցած ըլլայ այնպիսի վրայ միակ Հայ ժը,
պիտի զայն և խնամարի Սահակի և Մես-
րոպի գերեզմանին սուգի և տուն անոնց
երեք հազար ամեակը:

Կ'րաւէ որքան զբաղեցանք արտաքին
քաղաքականութեամբ: Անոնք որ իրենց
ճակատագրին ուրիշներուն կ'յանձնեն,
անոնք որ իրենց քայտութեան համար
օտարներ ողորմութիւն կ'մտաբան, տխուր
ճակատագրի մը և արգաստեղի վիճակի
մը միայն կրնան հասնիլ: Մեր ներքին
կենքին դաճանքը, բարձրացնելը միայն

և հոգին, մեր այնպիսիները թափենք
հոն ուր թշնամեաց աստիճաններ կարող
չէ աւերներ գործել, ունենանք բան մը
որ օտարներու բարեհաճութեան անկախ
ըլլայ և եթէ մեր երկիրը լուսադրոս օր
մը տեսնէ՝ զարգացած մաքով և զար-
գացած հոգիով ողջունենք այն օրը, իսկ
եթէ պիտի ստիպուին խոնարհեցնել մեր
գլուխները նորոտ հարուածներու ներքեւ,
գոնէ մեր միաքը բարձր մնայ և մեր հո-
գին մաքուր:

Մեր երկիրը ցաւատանջ փորձառու-
թեան յետն վիճակ է այս: Գիտէ՞ք թէ
ինչ կ'ըսէ այսօր Հայութեան ձայնը ծայ-
րագոյն արեւելքէն մինչև ծայրագոյն
արեւմուտք: Ատլանտեանէն Մաղադական
Մենք այն ազգն ենք որ կ'արուածուինք
բայց չենք ընկճուիք, մեր օճանները
քանդեցին, բայց մեր պատիւը կ'մնայ
անաղարտ, մեր տաճարները կործանե-
ցին, բայց մեր հաւատքը պահպանք: Մենք
այն ազգն ենք որ դարարու երկունքով
մէջ մեծ ճշմարտութեան մը արժացաւ թէ
միտքն անպարտեղի է և հոգին՝ յաւիտե-
նական:

Ա. Գ. ՇՄԱՌՈՆԵԱՆ

ՀԱՅՎԱԿԱՆ ՅՈՐԵԼԵԱՆՆ
Ի ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Փիլիթէ, Հոկտ. 14.

Ամսոյս 13ին, Գիրակի օր, նախածնունդ
տեղոյս Գրասիրաց Ընկերութեան, տեղի ունե-
ցաւ տարեկան գիւտին և Հայ տպագրութեան
Յորդանի հանգըները տեղոյս եկեղեցիին
մէջ: Տեսար՝ Կրօն Միջաշէլեան եւ Թ. Թագ-
ւորեան բանաստիճաններէն բրին օրուան նի-
քին վրայ, Վարձարանաց աշակերտներն արտա-
սանու թիւներն եւ երբեք երկրջին եւ օճան, ա-
ռաջնորդութեան Տիար Թրեանցեանի, որ բա-
ւական լու մարգած էր տպքն երգելու ար-
ուեստին մէջ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Ազգ. Գործի-
արարանին, Վեներաբլի եւ Վեներաբլի Միթրա-
քան Միաբանութեանց հետգրներն ուղղակեցան
Հանգընէ յետոյ Խորհրդարանին մէջ խօսք
դարձաւ Հիմնական Դրամագլխին մասնակցելու
հանգանակութեամբ: Տիար Ս. Միտրեան առա-
ջարկ մը քերաւ, որպէս զի ի յիշատակ Մարկոս
եւ Մեսրոպայ եթէ կարելի է, դրամագլուխ մը
կազմել և յատկացնել զայն տեղոյս մէջ բա-
նայու մատուար զատկեցանք մը: Գիտարանին
ուրիշ օտար վարձարաններ յամախոյ տղայաց
զատակասելու Հայ գրականութեան և Ազգ.
Պատմութիւնը իրենց մէջ վառ պահելու Ազգային
զգացումը, Շատ բանաւոր առաջարկ մըն էր որ
կ'եղբայրացնենք Փիլիպէի Հայ հասարակութեան
ուշադրութեան:

Ճաւախ է ըսել թէ հոս այլ Թագ. Խորհուրդին
եւ Գրասիրաց Ընկերութեան միջեւ խղիւղ մը տե-
ղի ունեցաւ եկեղեցիին դուռը, որ բարեբախ-
տաբար լուսեցաւ ցաւալի հետեւաբար:

Պարտեան վերջն պատերազմին մէջ
մեռած էր զեր-Գիտարան Գ. Վարդապետեան,
իր մահուան քառասունքին առթիւ կատարուե-
ցաւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Յիշատակելի է
իր վերջին նամակն ուղղուած իր ընտանիքին,
զոր մէջ քերաւ բանասիր Տիար Գ. Միտրեան:
իր խօսքն ուղղելով իր վնջ, կ'կտակէր որպէս
զի իր տղաքը ստանան Ազգային կրթութեան,
եւ այնպիսի Ազգայն համար, եկեղեցին լու-
ցուն էր Հայ եւ օտար հանդիսականներով Խօսե-
ցան նաեւ փաստաբան Միտրեան և Գուկար քա-
հանայ մը, որ իր քարեկան եղած է Թրեանցեան
ժամանակն ի վեր: Տեսար Վարդապետեան վառ-
վառն արձանարկին մ'էր. կ'այնպիսի իր
զգակահաններու բարիք ընելու եւ վերջն ան-
գամ տեղոյս Հայ պատգամարարական ժողովին
պատուիրակ նշանակուած էր Փիլիպէի ազգայնաց
կողմէ: Իր մալը զգալի պակաս մը կ'ընդուն տեղ-
ոյս Ազգայնաց մէջ:

Պարտեան զէպրերու պատճառաւ,
մտաւորապէս 2,000 հոգին աւելի զաղբած էր
հոս: Տեղոյս զաղբակնաց յանձնարարով, մա-
սամբ մեղմանցելու համար ազգայնաց խղճալի
վիճակը, քնակարան, հարուստ եւ ուտելի մա-
տակարարից: մեծ մասամբ թէն ցրուած են եւ
ոմանք իրենց տեղերը վերադարձած, բայց զեւ
մաս մը կայ վարձարանին մէջ եւ մանկապար-
տէրը զեւ կարելի չէ եղած բանալ:

Հայտնութեան վերջ գործերը ըլլէ շատ
բացուած են: մեծ պաղիկ մեակու թիւները տեղի
կ'ունենան: չէրերու ամիսները անհամեմատ
բարձրացած են: չէք Բաթր 5—6/10, Լոնտոն
26.80, մարք 1.30 եւն. եւն. ինչ որ մտաբարձր-
մէն վերջ արագին վնաս մըն է վաճառականնե-
րուն համար:

Հայ պաշտօնէից ձեռամբ հիմնուած «Ասպա-
րէզ» անուն ընկերութիւնը որ 1904ին կազմուած
է, 1914ին նպատակ ունի վերակառուելու, իր
զրամագլուխը բարձրացնելով 100,000 ֆր.ի: Ա-
ռաջին շահախնակեան Հայ ընկերութիւնն է որ
ցարդ կ'շարժարական շրջանակներուն մէջ: զբախ-
տաբար քաղաքիս մէջ հաստատուած «Արեւելք»
եւ Թուսոնիքի Դիտուրք ընկերութիւններն որք
միւսեւոյն նպատակով կազմուած էին, արդէն լու-
ծուած են:

Հայ տարեկան գիւտն որ 404—408 թուա-
կաններուն տեղի ունեցած է, Թուսոնիքի Հայու-
թիւնը ժամանակին մեծ հանգիստարու-
թեամբ տօնած է եւ անոր համար այս Եւ-
րոպայի մէջ մատուար քարեր շինել տուած եւ
տոն օրը ծախած է ի նպատակ տեղաւորել կը: Երկ-
սեւ վարձարանաց. տոն քարթը պատրաստած էր
վարձատուիկ Գրեգոր Գրամատեան, ուսուցիչ
Թուսոնիքի վարձարանաց. տոն քարթըն նմոյշ մը
կ'ըրկեմ ձեզ առ ի հետաքրքրու թիւն. ...